

לְמַלִּינָהָל

מחקרים בספרות, במוזיקה ובהיסטוריה
של דוברי הלאדינו

מייסודם של יהודית דישון ושמואל רפאל

ה

עורץ
שמואל רפאל

המרכז לחקר הלאדינו ע"ש נעימאה ויהושע סלטי^ן
Naime & Yehoshua Salli Center for Ladino Studies

כ-23%

מועדש לזכרו של

אינג' א"ח רוסו

שאلونיקי, כ"ד בשבט תרע"ד – תל-אביב, ז' בכסלו תשס"ז

עודד את חקר הלאדינו באוניברסיטת בר-אילן

ותמך במפעל בשנותיו הראשונות,

באמצעות המכון לחקר יהדות שאلونיקי, שבראשו עמד

יה. זכרו ברוך

כ-3%

תוכן העניינים

דבר העורך 7
শ্মুয়াল রফাল 7

יעקב חסן זיל – המעשה והזיכרונות 9
יעקב בון-טוליליה | יעקב חסן זיל כראפרומטור של הכתיב הלאדינו 9
শ্মুয়াল রফাল | תוגת צהרים במלכת הספר היהודי-הספרדי 15

הלאדינו והשואה
עליזה מיווחס ג'יניאו | הזחות האבורה: היהודים-הספרדים בארץ ישראל
ובמדינת ישראל נוכח חורבןן של קהילות אחיהם
דוברי הלאדינו בשואה 19

לשון, חברה ותרבות
מייל הילד | אימא, מאדרי או מאמה? למשמעותם של חילופי צופן
בסיפוריהן האישיים של מספרות עממיות דוברות
ספרדיות-יהודית 67
נינה פינטו-אבקסיס | דפוסי הענקת כינויים בקרב יהודי טיטואן 89
דוברי חכתייה 89
טריאיסי האריס | ביטורי לשון נקייה ולשון עקיפה בספרדיות-יהודית
(מאמרanganlı) vi

הקובץ רואה אור בסיווע

המרכז לחקר הלאדינו ע"ש נעימה ויוהשע סלטי

קרן שאולוניקי למחקר ספרות הלאדינו ע"ש שלמה ראנון מרדכי זיל
קרן עקיבתו, המחלקה לספרות עם ישראל

אוניברסיטת בר-אילן

מועצת המערכת

פרופ' יהודית דישון, יייר
פרופ' משה אופלוי
פרופ' אדווין סרובי
פרופ' שמואל רفال
פרופ' אורה (רודהיג) שורצולד

עריכת הלשון
חיה אלחיני

עיצוב והפקה

ニtscha Barok, א.ג.ב. ניהול פרויקטים בע"מ

©

תש"ע (2009)

כל הזכויות שמורות למרכז לחקר הלאדינו ע"ש נעימה ויוהשע סלטי
אוניברסיטת בר-אילן

הפרופ' אלנה רומרו, אלמנת יעקב חסן, שהיא בזכות עצמה חוקרת חרוצה, מובילה ומרתashi המדברים בענף הלאידינו.

הגילון הזה מוקדש לזכרו של אינג' א"ח רוסו – האיש שהיה במשך שנים רבות י"ו"ר "המכון לחקר יהדות שלונזקי" בתל-אביב, וכן במספר תקציבי המכון שבראשו עמד מיזמים מחקריים שעניניהם חקר ההיסטוריה של יהדות שלונזקי. בשנים שבהן סייע "המכון לחקר יהדות שלונזקי" למפעל הלאידינו אוניברסיטאית בר-אילן נדרשה ראייה ורחבת אופקים ואמונה גוזלה והעזה של ממש כדי לתמוך במפעל ראשון מסוגו בארץ ובעולם, שעה שבדרך האמינו בנחיצותו ובמשמעותו באקדמיה הישראלית. בשל העדפות של טעם אישי האמין אינג' א"ח רוסו ז"ל שתחילה רואיה ההיסטורית של שלונזקי להימדר ולהיחקר ורק אחר כך תרבותה ולשונם הלאידינו שבפי יהודיה. ובכל זאת הוא הצליח תמיינה שהיא בה כדי להניע גם ענפים אלה במחקר היהודי-הספרדי. הגילון הזה מפגיש את חקר ההיסטוריה שהוא קרוב ללבו של איש יקר זה עם חקר התרבות ולשון הלאידינו. יהיו זכרו ברוך.

שמעאל רפאל

חבר העורך

המרכז לחקר הלאידינו ע"ש נעימה ויוהשע סלטי במלקה לספרות עם ישראל באוניברסיטה בר-אילן קוצר עתה את שנותיו בעבודה מחקרית מאומצת רבת שנים, והוא זוכה להכבה ישראלית ובינלאומית. המרכז הוא אכן שואבת לחוקרים מהארץ ומהעולם לה, ומונגה על השערider המישה דוקטורים – חוקרים בתחום הספרדיות היהודית (לאידינו), וממשיך בהנחייתם של עוזר חמישה לתואר שלישי. בתקופה שבה התברכנו בראש ענפה של קשיי מחקר והסכימים ביראה הבינלאומית, באירועים חוקרים צעירים להשלמת לימודי פוסט דוקטורט ובшибורם של תלמידי המחבר לנו לכינוסים ולפורומים ברוחבי העולם הולך וטופס כתוב העת לאידינו: מחקרים בספרות, במוסיקה ובהיסטוריה של דוברי הלאידינו, את מקומו כבמה יהודית לקולות מחקרים מגוונים.

הקובץ הזה הוא גילויונו החמיישי של לאידינו, ובו תוצרי המחבר בישראל ובעולם בתחום הספרדיות היהודית (לאידינו) על עושר תחומייה גונגה. כתוב העת מציע את המובהר שבמובחר ואת הראווי לפרסום בחקר התחום הזה, מתוך יחס של כבוד והערכה עמוקה לחוקרים פורצי דרך כדוגמת המנוח פרופ' יעקב מ' חסן, לצד הקצאת במא הולמת לחוקרים צעירים, מבטחים, הרואים בעיסוקם של ייחות גroleה. המאמרים נבחרו בקפידה ומאפשרים לבכירים החוקרים ולדור ההמשך לדור בכיפה אותה. המשתת המאמרים העיוניים שעומדים במרכזו הגילון הזה מהווים, כל אחד בתחוםו, חדש מחקרי ראוי על רקע חקר הלאידינו כרב מערכת תרבותית.

את הגילון הזה פותח מדור המוקדש לעשייתו ולדמותו המחקרית של המנוח פרופ' יעקב מ' חסן. במלאת שנה לפטירתו התאחו שני מרכזים לחקר הלאידינו באוניברסיטאות ישראל – המרכז לחקר הלאידינו ע"ש מ"ד גאון באוניברסיטה בן-גוריון – כדי לקיים ערבי לימודי זיכרון שכותרתו מילדהו, ובמהלכו שורטטו קווים לדמותו של המנוח, והוגש פירוט מחקרו. את המעדן הזה כיבדה בנווכחותה